C/2024/6867

28.11.2024

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto

Väestökehityksen vaikutus sosiaaliseen Eurooppaan

(oma-aloitteinen lausunto)

(C/2024/6867)

Esittelijä: **Christa SCHWENG**

Komitean täysistunnon päätös	18.1.2024
Oikeusperusta	työjärjestyksen 52 artiklan 2 kohta
Vastaava jaosto	”työllisyys, sosiaaliasiat, kansalaisuus”
Hyväksyminen jaostossa	4.9.2024
Hyväksyminen täysistunnossa	18.9.2024
Täysistunnon numero	590
Äänestystulos (puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	154/2/8

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 ETSK pitää väestökehityksen nykysuuntauksia yhdessä digitaalisen ja vihreän siirtymän kanssa muutoksia aiheuttavana haasteena eurooppalaiselle yhteiskunnalle.

1.2 Euroopan unioni on viime vuosikymmeninä onnistunut turvaamaan useimmilla, joskaan ei kaikilla alueilla väestölleen pitkän eliniän, korkeatasoisen koulutuksen ja huomattavan vaurauden sekä terveyden hyvän tason. Kaikilla jäsenvaltioilla on kuitenkin vastassaan useita väestöhaasteita, kuten väestön väheneminen, alhainen syntyvyys sekä ikäryhmien ja alueiden välinen kasvava epätasapaino. Näihin haasteisiin on vastattava.

1.3 Väestökehitys vaikuttaa työmarkkinoihin, eläke- ja sosiaaliturvajärjestelmiin sekä Euroopan geopoliittiseen asemaan maailmassa.

1.4 Ikääntyvällä yhteiskunnalla on erilaisia haasteita kuin ikärakenteeltaan tasapainoisemmalla yhteiskunnalla. Näihin haasteisiin vastattaessa on olennaisen tärkeää turvata oikeus arvokkaaseen ikääntymiseen ja huolehtia elämänkaariajattelun soveltamisesta.

1.5 ETSK:n ehdotuksia kestävämmän yhteiskunnallisen kehityksen aikaansaamiseksi ovat muun muassa seuraavat: syntyvyyden lisäämiseen tähtäävät toimet, työmarkkinoiden koko potentiaalin hyödyntäminen, työnteon tekeminen kannattavaksi laadukkailla, hyväpalkkaisilla ja tuottavilla työpaikoilla, työolojen ja -ehtojen parantaminen, eläke- ja hoivajärjestelmien uudistaminen niin, että kaikilla on mahdollisuus päästä niiden piiriin, laillisten maahanmuuttoväylien lisääminen ulkomaisten osaajien houkuttelemiseksi ja tällaista muuttoa tukevat vankat kotouttamistoimenpiteet, alueellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden vahvistaminen sekä niiden tekijöiden analysoiminen, jotka saavat ihmiset lähtemään EU:sta.

1.6 ETSK suosittaa, että väestökehityksestä vastaavan komissaarin tueksi järjestetään Euroopan komissioon asianmukainen rakenne ja että perustetaan Euroopan väestökehitysvirasto huolehtimaan alan tutkimuksesta ja tilastoista. Samaan aikaan olisi varmistettava yhteistyö nykyisten virastojen, esimerkiksi Cedefopin ja Eurofoundin, kanssa sekä riittävä rahoitus näille virastoille. Tämä helpottaisi väestökehitysnäkökohdan huomioon ottamista kaikilla asiaankuuluvilla politiikan aloilla ja vaikutustenarvioinneissa.

2. **Yleistä**

2.1 EU on viime vuosikymmeninä onnistunut turvaamaan väestölleen pitkän eliniän, korkeatasoisen koulutuksen ja huomattavan vaurauden sekä terveyden hyvän tason. Sen jäsenvaltioilla on kuitenkin vastassaan useita väestöhaasteita, joihin niiden on vastattava. Tällaisia haasteita ovat muun muassa väestönkasvun pysähtyminen tai jopa väestön supistuminen, alhainen syntyvyys sekä ikäryhmien välinen kasvava epätasapaino ja alueiden väliset yhä suuremmat erot esimerkiksi elinajanodotteessa ja terveenä ikääntymisessä.

2.2 Väestökehityksellä on merkittävä vaikutus työmarkkinoihin, eläke- ja sosiaaliturvajärjestelmiin, yhteiskuntaan sekä Euroopan painoarvoon maailmassa. Nykyinen suuntaus aiheuttaa vakavia haasteita kestävälle kehitykselle. Olisi pyrittävä vakaaseen – ja sitä kautta kestävään – väestön ja työvoiman kehitykseen.

2.3 EU27:n väkiluku on kasvanut 355 miljoonasta vuonna 1960 yhteensä 447 miljoonaan vuonna 2022. Maailman väestö on lähes kolminkertaistunut vuodesta 1960. Tähän suhteutettuna EU27:n osuus maailman väestöstä on laskenut 11,7 prosentista 5,6 prosenttiin, ja se supistuu edelleen – neljään prosenttiin vuoteen 2100 mennessä. ([1]) Absoluuttisesti mitattuna EU:n väestö ei ole juurikaan kasvanut vuodesta 2010. Väkimäärän ennustetaan pysyvän nykyisellä tasollaan vuoteen 2050 ja sen jälkeen supistuvan 419,5 miljoonaan asukkaaseen vuoteen 2100 mennessä. ([2]) Yhdeksässä 27 maasta väestö supistuu jo vuoteen 2030 mennessä. ([3]) Naapurimantereen Afrikan väestö sitä vastoin kolminkertaistuu vuoteen 2100 mennessä.

2.4 Väestörakenteeseen vaikuttavia seikkoja ovat syntyvyys ja kuolleisuus sekä maahan- ja maastamuutto. Vakaa, kasvua edistävä tekijä on elinajanodotteen nousu. Lyhyitä keskeytyksiä (kuten pandemian aikana) lukuun ottamatta elinajanodote on noussut Euroopassa tasaisesti 65:stä ikävuodesta vuonna 1950 79:ään ikävuoteen vuonna 2023, ja sen odotetaan nousevan 89:ään ikävuoteen vuoteen 2100 mennessä.

2.5 Alhainen syntyvyys, joka on laskenut edelleen viime vuosina, vaikuttaa kielteisesti väestökehitykseen. Se on ollut vuodesta 1975 alle väestön uusiutumisluvun, joka on 2,1, ja oli 1,46 lasta naista kohti vuonna 2022, kun vastaava luku vuonna 2016 oli 1,57. Useimmat EU:n jäsenvaltiot kuuluvat eräiden Itä-Aasian maiden tavoin maihin, joissa hedelmällisyysluku on maailman alhaisimpia.

2.6 Muuttoliiketilastot osoittavat **muuttoliikkeen** myönteisen vaikutuksen väestökehitykseen. YK:n tietojen mukaan vuonna 2021 EU:hun muutti 2,3 miljoonaa ihmistä, EU:sta muutti pois 1,1 miljoonaa ihmistä ja 1,4 miljoonaa muutti EU:n sisällä. ([4])

2.7 **Muutokset ikäryhmissä**: Myös väestön ikärakenne on muutoksessa EU27:n alueella. Vuosina 2002–2022 yli 65-vuotiaiden osuus kasvoi 16 prosentista 21 prosenttiin ja Portugalissa ja Italiassa jopa 24 prosenttiin. ([5]) Alle 20-vuotiaiden osuus laski 23 prosentista 20 prosenttiin. Parhaassa työiässä olevien (20–64-vuotiaiden) osuus laski hieman eli 61 prosentista 59 prosenttiin. Vanhushuoltosuhde (yli 65-vuotiaiden määrä sataa 15–64-vuotiasta kohti) muuttuu nopeasti: suhdeluvun arvioidaan kasvavan 33,3:100:sta vuonna 2023 45,5:100:aan vuonna 2040 ja 59,7:100:aan vuonna 2100 ([6]), mikä tarkoittaa, että eläkeläisten lukumäärä on 59,7 sataa työikäistä kohti.

2.8 **Kansalliset ja alueelliset erot**: Yli 65-vuotiaiden ikäryhmän kasvu on tähän mennessä johtunut pääasiassa elinajanodotteen noususta, mutta suuntaus on nyt kiihtymässä, koska suuret ikäluokat siirtyvät asteittain eläkkeelle. Samalla työmarkkinoille tulevien ja syntyneiden määrä pienenee huomattavasti. Suurten ikäluokkien aikakausi jatkui Länsi-, Keski- ja Pohjois-Euroopassa 1960-luvun lopulle, Etelä-Euroopassa 1970-luvulle asti ja keskisessä Itä-Euroopassa 1990-luvun alkuun asti. Länsi-, Keski- ja Pohjois-Euroopan suuret ikäluokat ovatkin jo siirtymässä eläkkeelle, ja sama kehitys on edessä Etelä- ja keskisessä Itä-Euroopassa.

([1]) Afrikan osuus maailman väestöstä on kasvanut vuoden 1960 yhdeksästä prosentista 17 prosenttiin ja nousee 38 prosenttiin vuonna 2100. YK:n *World Population Prospects*.
([2]) Eurostat.
([3]) Väestönmuutoksen vaikutuksia käsittelevä Euroopan komission asiakirja "The Impact of demographic change – in a changing environment", 2023.
([4]) *Migration and asylum in Europe – 2023 edition*.
([5]) *Demography of Europe – 2023 edition*.
([6]) *Projected old-age dependency ratio*.

2.9 Koko EU:n väestölukujen muutoksia tarkasteltaessa käy ilmi, että jäsenvaltioiden välillä on huomattavia eroja: korkeimman (Ranska, 1,84) ja alhaisimman (Malta, 1,22) syntyvyyden välinen ero on suuri. Lisäksi erityisesti keskisen Itä-Euroopan maissa on käynnissä huomattava muihin maihin suuntautuva nettomuutto, kun taas Länsi-, Keski- ja Pohjois-Euroopan maissa suuntaus on päinvastainen, ja näihin maihin suuntautuva nettomuutto on erittäin mittavaa sekä muista EU-maista että EU:n ulkopuolisista maista. Muuttoliike on merkittävää myös jäsenvaltioiden sisällä, erityisesti syrjäisiltä alueilta keskusalueille.

3. **Väestön ikääntymisen vaikutukset**

3.1 Väestökehityksen suunta tuo mukanaan merkittäviä haasteita ja tehtäviä, ja sillä on voimakkaita vaikutuksia politiikkaan ja talouteen sekä yhteiskuntaan ja myös yksilöihin.

3.2 Tarkastelu voidaan aloittaa **globaalista politiikasta**: EU:n osuus maailman väestöstä on 5,6 prosenttia, ja sen väestö vähenee, ja myös EU:n painoarvo maailmanlaajuisena poliittisena ja taloudellisena toimijana on heikkenemässä. ([7])

3.3 Toisekseen väestön ja äänestäjien ikääntyminen vaikuttaa **sisäpolitiikkaan**. Ikääntymisestä huolimatta useimpien poliittisten puolueiden ohjelmajulistukset ja nykyiset politiikkatoimet koskevat kuitenkin edelleen kaikkia ikäryhmiä. Nähtäväksi jää, jatkuuko tämä suuntaus vai kiinnitetäänkö tulevaisuudessa politiikkatoimissa enemmän huomiota ikääntyneisiin. ETSK on vakuuttunut siitä, että pitkällä aikavälillä poliittisten puolueiden ohjelmista voivat onnistua vain ne, joissa otetaan huomioon sukupolvien välinen solidaarisuus ([8]) – ja sitä kautta myös kestävä väestökehitys.

3.4 **Talous ja työmarkkinat**: Talouden potentiaali ja kasvu riippuvat joukosta keskeisiä tekijöitä, joihin kuuluvat muun muassa investoinnit, innovointi, teknologian kehitys, osaava, taloudellisesti aktiivinen ja tuottava työvoima sekä työtuntien määrä. EU:n potentiaalinen työvoima on jo supistumassa. Yrityksiltä kysyttäessä työvoimapula on jo nyt yksi kasvua eniten jarruttavista seikoista. ([9]) Digitalisaatio ja tekoälyn käyttö saattavat parantaa tuottavuutta, mutta OECD:n mukaan tuottavuuden kasvu on hidastunut kahden viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana ([10]). Työaika onkin yksi tekijöistä, joihin olisi kiinnitettävä huomiota. Tämä kehitys vaikuttaa BKT:hen, joka saattaa kasvaa aiempaa hitaammin. Väestörakenteen muutos vaikuttaa myös jäsenvaltioiden budjetteihin, sillä julkinen velka tulee yhä harvempien kannettavaksi (ja takaisinmaksettavaksi). Muiden toimenpiteiden lisäksi on pyrittävä tasapainoon julkisen talouden vakauttamisen ja sen välillä, että kestävää kasvua tukeville investoinnille on riittävästi liikkumavaraa.

3.5 **Yhteiskunta ja kulttuuri**: Osaamisvajeen lievittämiseksi on ryhdyttävä toimiin monilla eri tasoilla ja muun muassa houkuteltava työntekijöitä EU:n ulkopuolelta. Sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämiseksi tarvitaan hyviä palveluja, esimerkiksi palveluja, jotka tarjoavat asianmukaista kielellistä, kulttuurillista ja yhteisöllistä tukea, sekä toimia, joilla taataan yhdenvertainen kohtelu palkkojen sekä työolojen ja -ehtojen osalta tasapuolisten toimintaedellytysten varmistamiseksi. Kotouttaminen toimii kahteen suuntaan ja edellyttää toimia sekä vastaanottavalta yhteiskunnalta että maahanmuuttajilta itseltään. Monimuotoisuus on mahdollisuus yhteiskunnalle, vaikka heterogeenisuus on nyt myös haaste sosiaaliselle yhteenkuuluvuudelle. EU:n ”moninaisuudessaan yhtenäinen” -periaate on uhattuna.

3.6 **Kansalaiset**: Ikääntyvällä yhteiskunnalla on erityisiä tarpeita, jotka poikkeavat nuorten tai keski-ikäisten yhteiskunnan tarpeista. Pitkään jatkuneen alhaisen syntyvyyden vuoksi monilta, etenkin ikääntyneiltä, puuttuu perheverkosto tai ainakin lähellä oleva tukiverkosto. Verkostojen puuttuminen saa ihmiset etsimään uusia tapoja rakentaa yhteisöjä, jotta he voivat kokea saavansa tukea ja vähentää yksinäisyyden riskiä. Näihin haasteisiin on ratkaisevan tärkeää pyrkiä vastaamaan niin, että kunnioitetaan ja edistetään oikeutta ikääntyä arvokkaasti ja sovelletaan elämänkaariajattelua.

([7]) https://www.politico.eu/article/europe-on-the-wane-global-economics-demographics-gdp/ https://www.researchgate.net/figure/Share-of-European-Union-in-world-GDP-1980-2019-in_fig1_282001367.

([8]) Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto – Sukupolvien välisen solidaarisuuden edistäminen Euroopassa – kohti EU:n monialaista lähestymistapaa (EUVL C, C/2024/6869, 28.11.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6869/oj).

([9]) *European Growth Study 2023*; *Skill gap key investment bottleneck*.

([10]) *OECD Compendium of Productivity Indicators 2019 & 2024*.

3.7 **Sosiaalitukijärjestelmät** (mm. eläkkeet, hoiva- ja terveydenhuoltopalvelut) rahoitetaan pääasiassa sosiaaliturvamaksuin ja – kansallisista käytännöistä riippuen – yhteisrahoitetaan verovaroin (ansiotulovero ja pienemmässä määrin muut verot, kuten varallisuusvero). Tästä syystä niiden ylläpitäminen edellyttää korkeaa ja vakaata työllisyysastetta (joka perustuu asianmukaisesti toimiviin julkisiin työvoimapalveluihin) ja korkeaa tuottavuutta. Sosiaalitukijärjestelmiin kohdistuu kaksinkertainen haaste: yhtäältä väestökehitys murentaa niiden perustaa, ja toisaalta perustaan kohdistuva rasite – eläkkeiden ja hoivaa tarvitsevien määrä – kasvaa. Lisäksi sekä terveydenhuolto- että etenkin hoivajärjestelmiä vaivaa työvoimapula.

4. **Ehdotetut toimenpiteet**

4.1 Euroopan komissio viittasi jo toimintavälineistössään lukuisiin EU:n ja jäsenvaltioiden toimiin, joiden tavoitteena on hallita väestönmuutosta. ETSK on tyytyväinen välineistölle asetettuihin tavoitteisiin samaan tapaan kuin alueiden komitea lausunnossaan ”Väestörakenteen muutos Euroopassa: toimintavälineistö” ([11]).

4.2 **Lisää lapsia tukemalla vanhempia:** Alhainen ja edelleen laskeva syntyvyys on väestöhaasteen juurisyitä. Perheen perustamiseen ja lasten lukumäärään liittyvät päätökset ovat yksilöllisiä ja henkilökohtaisia, mutta niillä on merkittävä vaikutus työmarkkinoiden, talouden, yhteiskunnan ja sosiaalijärjestelmien kehittymiseen. Kestävyyden saavuttamiseksi ihmisiä olisi tuettava perhehaaveiden toteuttamisessa poliittisilla toimenpiteillä ja erityisesti perhepolitiikalla. Tähän kuuluvat asianmukaisesti toimivat työmarkkinat, vakaa työllisyys ja kunnolliset palkat, taloudellinen tuki sekä ennen kaikkea kohtuuhintaiset ja helposti saatavilla olevat lastenhoitopalvelut. Vanhemmuuden, etenkään äitiyden, ei pidä johtaa epäedulliseen asemaan työelämässä. Saksassa käytössä oleva malli, jossa lapsella on oikeus päiväkotipaikkaan ensimmäisestä ikävuodesta alkaen, sekä Ranskan toimiva perhepolitiikka ovat hyviä esimerkkejä siitä, miten ongelmaan voidaan puuttua.

4.3 **Keskimääräinen todellinen työaika** lyhenee vähitellen useimmissa jäsenvaltioissa, joskin maiden välillä on huomattavia eroja. ([12]) Vapaaehtoinen osa-aikatyö lisääntyy ja vastentahtoinen osa-aikatyö on vähentymässä, mutta on edelleen yleistä eräissä jäsenvaltioissa. ([13]) Naisia olisi poliittisin toimin ja yritysten myötävaikutuksella kannustettava lisäämään työaikaansa ja tuettava tässä. Osa-aikatyöntekijöiltä puuttuvat kuitenkin usein kannustimet tehdä enemmän töitä, koska he menettävät tällöin etuuksia ja verotus kiristyy. Vaikka työajan pidentäminen voi olla hyödyllistä, sen olisi oltava vapaaehtoista.

4.4 **Työmarkkinoiden potentiaalin hyödyntäminen**: Euroopan komission toimintasuunnitelmassa esitetään toimenpiteitä, joita olisi toteutettava sekä EU- että jäsenvaltiotasolla yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa. Osallistavat työmarkkinat maksimoivat yhteiskunnan potentiaalin, kun kansalaisyhteiskunnan organisaatiot otetaan aktiivisesti toimintaan mukaan ja haavoittuville ryhmille, kuten omaishoitajille, vammaisille henkilöille, pitkäaikaistyöttömille, ikääntyneille työttömille, työelämään palaaville naisille sekä ilman työtä, koulutusta tai kurssitusta oleville nuorille, annetaan kohdennettua tukea. Esimerkiksi Itävalta on onnistunut integroimaan pitkäaikaistyöttömiä ja ikääntyneitä työttömiä työmarkkinoille myöntämällä tilapäisiä tukia yrityksille. Muissa maissa tällaisten yrityksille myönnettyjen tukien avulla on kuitenkin saatu luotua vain tukien kestoon sidottuja määräaikaisia työpaikkoja pitkäaikaistyöttömille, ei pysyviä työpaikkoja. Tukien saannille olisikin asetettava erityisehtoja.

4.5 **Työn tekeminen kannattavaksi laadukkailla, hyväpalkkaisilla ja tuottavilla työpaikoilla**: Työnteon olisi oltava työmarkkinoiden ulkopuolelle jättäytymistä taloudellisesti houkuttelevampaa. Se edellyttää kunnollisia palkkoja, laadukkaita työpaikkoja säännöllisine sosiaaliturvamaksuineen sekä huomattavaa eroa yhtäältä nettopalkkojen ([14]) ja toisaalta työttömyysetuuksien ja vähimmäistoimeentulon välillä. Työtulojen verokiilaa olisi analysoitava kansallisten tilanteiden pohjalta ja kaikille työssäkäyville olisi varmistettava kohtuullinen elintaso. Köyhyysloukkujen välttämiseksi työn verotuksen olisi oltava oikeudenmukaista ja kohtuullista erityisesti pienituloisille, sillä heidän palkkansa ovat usein sosiaalietuuksien tasalla. Lisäksi verotuksellisten toimenpiteiden avulla olisi huolehdittava siitä, että osa-aikatyö on

([11]) https://cor.europa.eu/fi/our-work/opinions/cdr-1173-2024.

([12]) Eurostatin mukaan vuonna 2011 se oli 36,2 tuntia viikossa ja vuonna 2023 puolestaan 35,1 tuntia viikossa. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_ewhan2/default/table?lang=en.

([13]) Eurostatin työvoimatutkimus ja siihen perustuva Cedefopin alaisen osaamistiedon hankintaryhmän arvio vastentahtoisesta osa-aikatyöstä.

([14]) Riittävistä vähimmäispalkoista annetun direktiivin 2022/2041 täytäntöönpano.

valittavissa oleva vaihtoehto eivätkä ihmiset, etupäässä naiset, jäisi ”osa-aikatyöloukkuun”. Jotta voidaan taata asianmukaiset, ihmisarvoisen elämän mahdollistavat sosiaalitukijärjestelmät, mahdollisissa uudistuksissa on myös varmistettava vakaa rahoituspohja sosiaaliturvajärjestelmille. Eläkkeelle jäämisen jälkeen koko- tai osa-aikaisesti työntekoa jatkavia työntekijöitä olisi kannustettava taloudellisesti tarjoamalla mahdollisuus yhdistää työhön osittaiset eläkemaksut tai niin, että uusia eläkeoikeuksia kertyisi jatkuvasti.

4.6 **Työolojen ja -ehtojen** parantaminen auttaa pitämään ihmiset tietyllä alalla tai houkuttelemaan työntekijöitä sille. Näillä keinoilla on kuitenkin vain vähän vaikutusta työvoiman kokonaistarjontaan, sillä käytännössä tällaiset parannukset vaikuttavat vain siihen, että ihmiset siirtyvät alalta toiselle tai vaihtavat työpaikkaa. Uusia työntekijöitä niillä ei välttämättä kuitenkaan saada. Työterveyden ja -turvallisuuden parantaminen sekä työntekijöiden kannustaminen työpaikan vaihtoon heidän terveytensä ylläpitämiseksi voisivat kuitenkin tehdä työstä turvallisempaa ja auttaa työntekijöitä jaksamaan paremmin ja pidempään työelämässä ja vähentää ennenaikaista siirtymistä pois työmarkkinoilta. ETSK korostaa, että on tärkeää huolehtia EU:n sosiaalialan säännöstön asianmukaisesta täytäntöönpanosta ja valvoa sen noudattamista. Työmarkkinaosapuolilla on näissä asioissa keskeinen rooli, ja työmarkkinaosapuolten tekemä eurooppalainen puitesopimus aktiivisena ikääntymisestä sekä sukupolvien välinen lähestymistapa luovat hyvän kehyksen työpaikkojen mukauttamiselle niin, että saadaan parannettua merkittävästi kaikenikäisten työntekijöiden mahdollisuuksia pysyä työmarkkinoilla.

4.7 **Eläkkeet**: Väestön ikääntyessä ja supistuessa julkisten eläkejärjestelmien rahoittamiseen on erilaisia vaihtoehtoja, esimerkiksi eläkemaksujen korottaminen ([15]), etuuksien pienentäminen tai työurien pidentäminen. Ensimmäinen vaihtoehdoista ei ole kestävä ja toinen ei ole toivottava. On myönteistä, että elinajanodotteen lisäksi myös terveen eliniän odote pitenee useimmilla, joskaan ei kaikilla alueilla. Jotta ihmiset voisivat työskennellä pidempään, kun terveitä elinvuosia tulee lisää, työympäristö olisi mukautettava ikääntyvien työntekijöiden tarpeisiin ja työterveys- ja -turvallisuusasioissa olisi ryhdyttävä soveltamaan elämänkaariajattelua. Koska eläkejärjestelmien suunnittelu ja niitä koskevat päätökset kuuluvat EU:n perussopimusten mukaan jäsenvaltioiden toimivaltaan, unionissa on erilaisia toimintamalleja. Useat jäsenvaltiot ovat kytkeneet lakisääteisen eläkeiän elinajanodotteen muutoksiin. Toisissa taas toteutetaan parhaillaan toimenpiteitä, joilla pyritään saamaan todellinen keskimääräinen eläkeikä lähemmäs lakisääteistä eläkeikää tai työmarkkinoiden käyttämätön potentiaali (esimerkiksi työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ja pitkäaikaistyöttömien potentiaali) hyödynnettyä mahdollisimman hyvin, jotta eläkejärjestelmien kestävyys paranisi. Eläkeuudistuksia on kuitenkin tähän mennessä toteutettu vain yhdeksässä jäsenvaltiossa, ja kuusi muuta jäsenvaltiota aikoo toteuttaa uudistuksia vuoteen 2050 mennessä.

4.8 Eläkeiän kytkeminen elinajanodotteen muutoksiin jäsenvaltioiden erityiset tilanteet huomioon ottaen voisi tukea työurien pidentämistä ja entistä tuottavampaa työllisyyttä sekä samalla auttaa vakauttamaan eläkejärjestelmiä ja siten edistää sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta. Jos eläkeikää nostetaan, se on kuitenkin tehtävä pitkällä aikavälillä ja vaiheittain heikentämättä luottamusta sosiaalisen suojelun järjestelmiin, eikä sitä voida toteuttaa silloin, kun on kyse fyysisesti ja psyykkisesti raskaasta työstä. Työurien pidentämiseen tähtäävien strategioiden edellytyksiä ovat terveiden elinvuosien lisääntyminen, mikä puolestaan vaatii ennaltaehkäisevien toimien toteuttamista, kuten työn organisointia ottamalla huomioon ikääntyvän työvoiman tarpeet, terveyden edistäminen työpaikalla ja myös yksilöiden oikeat elämäntapavalinnat. Näiden kaikkien tueksi tarvitaan vielä hyvin toimiva terveydenhuolto- ja sosiaalihuoltojärjestelmä. Eläkeiän nostamiseen on yhdistettävä myös toimenpiteitä, joilla tuetaan ikääntyneitä, jotta he voivat pysyä työkykyisinä: heidän osaamistaan olisi pidettävä ajan tasalla, eikä työpaikalla saisi esiintyä ikäsyrjintää.

4.9 Työelämän pidentäminen yli lakisääteisen eläkeiän voi tuoda mukanaan seuraavia etuja: ihmiset saavat enemmän tuloja ja eläkkeitä, yritykset voivat hyötyä pidempään kokeneista työntekijöistään ja eläkejärjestelmiin kohdistuva paine poistuu. Sukupolvien välistä solidaarisuutta voitaisiin edistää toimilla, joilla kannustetaan pysymään työssä pidempään, ja turvaamalla samalla tehokas ja aktiivinen työmarkkinapolitiikka, jolla tuetaan nuorten työllistymistä.

([15]) Väestön ikääntymistä koskevan kertomuksen mukaan yksilöllisiä maksuja olisi korotettava huomattavasti, jos sosiaaliturvan ja erityisesti eläkkeiden korkea taso halutaan säilyttää: *2024 Ageing Report*.

4.10 **Hoiva** ([16]): Pidempi elinajanodote lisää hoivaa tarvitsevien määrää. Hoivaa onkin parannettava kehittämällä virallisia hoivapalveluja, joilla tuetaan hoivaa tarvitsevien itsenäisyyttä. Kaikkia hoivan tarpeessa olevia on tuettava, jotta he voivat pysyä itsellisinä ja kuulua haluamaansa yhteisöön. Omaishoitajia on tuettava etenkin, jos he ovat edelleen myös työelämässä. Koska suurin osa hoivatyön velvollisuuksista lankeaa edelleen naisille, on tarpeen tukea näiden tehtävien tasapuolisempaa jakautumista miesten ja naisten kesken ja tarjota riittävästi lastenhoitopalveluja. Tarkistettuja Barcelonan tavoitteita olisi seurattava säännöllisesti eurooppalaisessa ohjausjaksossa. Huollettavana olevien henkilöiden hoito- ja hoivapalveluja on käsitelty eurooppalaisessa hoito- ja hoivastrategiassa sekä korkealaatuisen pitkäaikaishoidon saatavuutta koskevassa suosituksessa. Näissä asiakirjoissa asetettujen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää kuitenkin riittäviä julkisia hoito- ja hoiva-alan (infrastruktuuriin, työvoimaan tms. tehtäviä) investointeja. ETSK on kehottanut ottamaan käyttöön eurooppalaisen hoitotakuun, jotta kaikilla EU:ssa asuvilla olisi elinikäinen mahdollisuus kohtuuhintaisiin ja laadukkaisiin terveydenhuolto- ja hoitopalveluihin. (Ks. lausunto SOC/741.)

4.11 **Muuttoliike ja kotouttaminen**: Yksi keino osaamisvajeen ratkaisemiseen on pyrkiä paikkaamaan sitä EU:n ulkopuolelta tulevilla koulutetuilla työntekijöillä. Tämä voi asianmukaisten edellytysten täyttyessä hyödyttää sekä alkuperämaita että vastaanottavia maita. EU:n sinistä korttia koskeva direktiivi on tärkeä edistysaskel ulkomaisten osaajien houkuttelemiseksi. Euroopan on kuitenkin tehtävä enemmän, sillä osaajista kilpaillaan maailmanlaajuisesti. Koulutettujen maahanmuuttajatyöntekijöiden ja työtarjousten kohtaantoa on helpotettava. EU:n osaamisreservillä ([17]) on tässä keskeinen merkitys.

4.12 Kotouttamistoimilla olisi pyrittävä siihen, että ulkomaiset osaajat haluavat jäädä EU:hun. Lisäksi olisi aiheellista pureutua **EU:sta** erityisesti Yhdysvaltoihin suuntautuvan maastamuuton taustalla oleviin syihin ja pyrkiä vaikuttamaan niihin.

4.13 Pakolaiset ja muut kotiseudultaan siirtymään joutuneet ihmiset kohtaavat monia esteitä, jotka hankaloittavat kotoutumista ja pääsyä työmarkkinoille. Syitä tähän voi olla monia, kuten peruskoulutuksen ja kielitaidon puute, tutkintojen tunnustamiseen liittyvät vaikeudet, epävarma oikeudellinen asema, tilapäinen maahanmuuttaja-asema, syrjintä työmarkkinoilla ja palveluiden – esim. asunnon – saamisessa sekä joidenkin maahanmuuttajien kotoutumiseen tähtäävät riittämättömät ponnistelut. Kaikki nämä tekijät voivat osaltaan vaikuttaa sosiaalisen integraation puutteeseen.

4.14 **Työntekijöiden vapaa liikkuvuus** voi parantaa työvoiman ja avointen työpaikkojen kohtaantoa kaikkialla EU:ssa ja auttaa siten vähentämään työttömyyttä. Työvoiman liikkuvuudesta voi kuitenkin myös olla haittaa jäsenvaltio-, alue- ja paikallistasolla. Se voi esimerkiksi aiheuttaa aivovuotoa erityisesti keskisestä Itä-Euroopasta ja syrjäisiltä alueilta sekä saarilta. Nämä alueet tarvitsevat erityistä huomiota ja investointeja **rakenne- ja investointirahastoista, jotta voidaan tukea nykyisiä yrityksiä ja edistää uusien perustamista ja luoda näin laadukkaita työpaikkoja ja tarjota palveluja**, jolloin työvoima voi jäädä alueelle. Etätyömahdollisuudet vahvistavat syrjäisten ja rakenteellisesti heikkojen alueiden asemaa asuin- ja työpaikkoina. Aivovuodon välttämiseksi EU:ssa on tärkeää huolehtia ylöspäin tapahtuvasta taloudellisesta ja sosiaalisesta lähentymisestä.

([16]) Hoitoa ja hoivaa käsittelevät ETSK:n lausunnot:
ETSK:n lausunto omaishoitajista (ei vielä julkaistu virallisessa lehdessä),
Eurooppalainen hoito- ja hoivastrategia (EUVL C 140, 21.4.2023, s. 39),
Perheenjäsenet vammaisten ja ikääntyneiden henkilöiden hoitajina: pandemian aikana räjähdysmäisesti yleistynyt ilmiö (EUVL C 75, 28.2.2023, s. 75),
Terveydenhuoltoalan työvoimaa, hoitoa ja hoivaa koskeva strategia Euroopan tulevaisuutta varten (EUVL C 486, 21.12.2022, s. 37).

([17]) Lausunto Euroopan talous- ja sosiaalikomitea – Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle osaajien liikkuvuudesta [COM(2023) 715 final] – Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi EU:n osaajareservin perustamisesta [COM(2023) 716 final – 2023/0404 (COD)] – Ehdotus neuvoston suositukseksi Eurooppa liikkeellä – oppimiseen liittyvän liikkuvuuden mahdollisuudet kaikille [COM(2023) 719 final] – Komission suositus kolmansien maiden kansalaisten tutkintojen tunnustamisesta [C(2023) 7700 final] (EUVL C, C/2024/4067, 12.7.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4067/oj).

4.15 Tätä taustaa vasten olisi tärkeää, että **väestökehitys otettaisiin huomioon** kaikissa asiaankuuluvissa poliittisissa ehdotuksissa ja vaikutustenarvioinneissa. Tarvitaan lisää tutkimusta ja tilastoja, ja tietoa EU-tason väestökehityksestä olisi levitettävä. ETSK ehdottaakin, että perustetaan **Euroopan väestökehitysvirasto** huolehtimaan alan tutkimuksesta ja tilastoista. Samaan aikaan olisi varmistettava yhteistyö nykyisten virastojen, esimerkiksi Cedefopin ja Eurofoundin, kanssa sekä riittävä rahoitus näille virastoille. ETSK suosittaa myös, että väestökehityksestä vastaavan komissaarin tueksi järjestetään Euroopan komissioon asianmukainen rakenne.

Bryssel 18. syyskuuta 2024.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE